

KOVÁCS MIHÁLY:

Pénzes úrék segédje meg az inasa*

I.

A pályaválasztás gondja malomkőként nehezedett Csorbáné féltő anyai szívére. Kisfia levizsgázott a hatodik elemiből s valamilyen magasabb iskolába szeretne volna taníttatni. De az apja azt akarta, hogy inas legyen, pedig annak nem való még. Nem, dehogyan való. Olyan gyöngye, olyan kicsi, mint a másfél éves csikó. A feje viszont jól fog. Az ilyen kis, fejletlen növendéket isten elleni véték mungára fogni. Tiszta jeles bizonyítványt hozott haza, pedig ő nem küldhetett a tanítónak se kacsát, se vágócsirkét, mint a módosabb anyák. Hajtogatta is szegényke minduntalan, hogy írassák polgáriba. Még sírdogálni is szokott. Hiába. Hallani se akar róla az apja. Sokba kerül, nem bírja a kereset.

Napokig marta a gond az édesanyát, végül azonban kieszelt valamit.

Vasárnap, a vizsga után egy héttel, korán hajnalban fölkel. Kivasalta a gyerek ünneplőjét, utána a saját sötét karton ruháját, kiment az udvarra, megetette a csirkéket, befogta az öreg tyúkot, hogy majd abból főz levest. Mikor ezzel készen lett, bement a szobába és gyöngéden, kímélően megrázta az alvó fiú vállát.

— Ébredj már, Ferikém! Kelj föl gyorsan! Nemsoká' elindulunk!

A gyerek lassan nyitotta ki álmos szemét.

— Hová? — kíváncsiskodott durcásan.

— Elmegyünk a templomba.

— Én nem megyek. Nem ír már föl a tanító.

— Ne feleselj!... Ni, a rosszcsont. Még ebben is ellenkezik!... Meghallgatjuk a misét és imádkozunk, hogy megsegített az isten. Levizsgáztál, megmutatlak a papnak.

— Miért? — csúfolódott az apja — aki épp borotválkozott. — Tán nem látott gyereket életében?

— Az én dolgom, ebbe ne beszéljen bele!

Ferkó tudta, hogy az apja nem menti meg a templomtól. Anyja vallásos asszony. Az apja ugyan templomkerülő ember, de mégis azt tartja: az okosabb enged.

De nicsak. Mégis bal lábbal kelt föl az apja.

— Hagyjad azt a gyereket. Mit erőlteted? Majd ha megéri az esze, jár templomba, ha akar. Addig nem kell erőltetni.

* Részlet egy hosszabb elbeszélésből.

— Tudom, azzal a pogány fejével úgy szeretné. Szégyellhetné magát. Én nem veszem a lelkemre ezt a bűnt. Igenis, elviszem a nagymisére, utána meg bemutatom a plébánosunknak.

— Azt akarod, kinevessen? Ne csinálj bolondságot.

— Nem ért maga a gyerekneveléshez, ne is avatkozzék bele. Hát nem látja, milyen okos ez a gyerek? Mennyit olvas? Jóllehet, a plébános úr kiiskoláztatja papnak. Láttam már ilyen csodát.

— Az én fiamat ugyan nem! Kár is vergődnöd vele. Megtagadom beleegyezésemet, még ha a pap kérné is. Ezt előre megmondom.

Az apa elkomorlyodott s többet nem szólt. Harsogtatta vastagszálú szakállát az életlen borotvával.

— Pedig kendnek is jobb lenne, nemcsak ennek a gyereknek. Mert így a pokolra jut... Gyorsan-gyorsan kisfiam. El ne késsünk!

Ferkó egyre latolgatta, mitévő legyen? Édesapja és édesanyja összekocanása komolynak, őszintének tűnt. Lám, az öreg semmit nem szól. Haragszik. Édesanyja annál fűgőbbben húzkodja derekára az ünneplő ruháját. Nincs mentség, engedelmeskednie kell. Az utolsó szó az édesanyjáé.

A templomban végigülték a nagymisést, aztán bementek a papi és ministránsi öltözékek, kegyszerek tömjénfüstös kamrájába, a templom sekrestyéjébe.

Csorbáné bátortalanul, megilletődötten, akadozva mondta el a plébánosnak, miért jöttek? A pap mindjárt azt kérdezte, ki az apja a fiúnak? S szokott-e templomba járni? »Csak szegény parasztember« vallotta be Csorbáné s nem tagadta le azt sem, hogy református. Ez elég volt a papnak. Kitessékelte őket szép finoman.

Ferkó kint, a szabad, kéklő ég alatt, a beton-rácsból készült templomkerítés mellett, pityergős szemrehányát tett édesanyjának.

— Minek hívott engem ide, édesanyám?

— Ezt is meg kellett próbálni, kisfiam.

Csorbáné is mélységesen szégyellte sikertelenségét. Hogy kibékítse a fiát, vásárolt egy sós kiflit a templom előtti sátonnál.

— Az ördög abba a nagy hasába — öntötte ki a szívét, számlálva a kifliért a filléreket: — Még kicsúfolt. Szinte kikergetett minket... De apádnak ne szólj ám!

Ferkó nem ígért semmit, de elhatározta magában, csak Erzsébet néniének mondja majd el, hol jártak és mire mentek. Befalta a jóízű, ropogós kiflit, s indultak a nagy utcán hazafelé.

A továbbtanulás egyetlen lehetősége szertefoszlott.

Ebéd alatt rövid tanácskozás folyt le Csorbáék asztalánál. Az apa kijelentette; nincs módjuk rá, nem hagyhatják idehaza kegyérfusztítónak Ferkót, nem tehetik be a tiszta szobába címernek; inasnak kell mennie.

Így történt, hogy Csorbá Feri hét múlva, tizenkét és fél esztendőskorában, odaadták Pénzes Károly műhelyébe asztalos inasnak, két heti próba-időre.

2.

A műhely kicsiny volt, teliszúfolva gyalúpadokkal, szerszám- és anyagtartó polcokkal, deszkahalmokkal. A közepre állított, villanyárammal működő fűrészgép reggeltől estig vijjogott. Félelmetes volt ez a gép. Ferkó messzi el-

kerülte. Délután, amikor a hanyatló nap áthatolt a műhely pókhálós és maszatos ablakán, a levegőben kavargó finom fűrészpor-szemcskék csontszínű gerendához hasonlító oszlopnak látszottak. A nagy, erős, izmos, fűrészporlisztes ruhájú emberek kiabálva beszéltek, ha beszéltek a fülsiketítő lármában, s mindig nagyon komoly képpel tettek-vettek, dolgoztak.

E sok izgalom ellenére türehető volt az élet a műhelyben. Nem fogták szigorúan, kímélték.

A két hétre kialakított próbaidő hosszabbra nyúlt, mert Pénzes úr halogatta a szerződés megkötését. Négy hét múlva azonban meggondolta a dolgot. Üzent az öreg Csorbának s elmentek az ipartestületbe.

Pénzes úr nem engedett a három és fél-esztendőből; ilyen hosszú inaszkodást kötött ki.

Dobsa úr, a saját műhelyre vágyódó, huszonöt éves, erős termetű elsősegéd, így fogadta, amikor a Testülettől visszatért:

— Mégis leszerződött az öreg, te lustaság? Na felelj, ha kérdezlek! Aláírták apáddal a szerződést?

— Alá.

— Nem irigyellek tőle. Ha én volnék a főnök, kivágtalak volna innen, mint a taknyot. Használhatóbb, nagyobb inast is találnék. De megállj, majd megtanítunk móresra.

Ferkó sunyított, megszeppent és nem szólt semmit. Már ebből is észrevette: a hang és a bánásmód megkeményedett.

Később bejött a mester kifestett szájú, nádszál-vékony, fiatal felesége, két nagy, üres, gyékényből font szatyorral. Kezitsókolomot köszönt mindenki. Pénzes úr is bent volt már, de föl se nézett munkájáról. Sablón után vonalakat húzogatótt ceruzával egy vastag keményfa deszkára. Ő már tudta, a felesége mit akar.

— Feri! — kiáltott. — Majd elmegy a naccságával.

Ferkó kijött a sarokból.

— Miért nem Gyuszt küldi? — ellenkezett a vékony kis nagysága. — Mindig ilyen kis ügyetlen inasokat szed föl, én nem is értem. Ez nem birja, amit vásárolni akarok.

— Elbirja az, ne féljen. Nem törik bele a csontja. Amannak más dolga van.

— Szörnyű! Mit akar ilyen málészájú inasokkal? — duzzogott tovább az asszony s a két szatyrot odanyomta Ferkónak. A fiú lehangoltan, sértődötten vette át. »Ezek magázzák egymást?« csodálkozott.

Zöld saláta, hízott liba, tíz kiló meggy került a két szatyorba a piacon.

Degesz és nehéz volt mindkettő, alsó sarkuk a bokáját verdeste, érdes fülük belemélyedt a karjahúzába. S a nagysága igen gyorsan haladt apró lépéseivel hazafelé. Egyszer hátra tekintett.

— Birod?

— Birom.

Erőlködve és elszántan cipelte a szatyrokat. Párszor megállt, cserélte őket.

Végre hazaérkeztek a lakásra.

— Jól van, mehetsz — bocsátotta el az asszony.

Ferkó megkönnyebbülten szaladt a műhelybe.

— Mit csináljak most? — kérdezte közvetlen fölügyelőjét, Gyuszit, az öreginast.

— Mit csinálj, te ügyefogyott? Hát nem ládd, hogy Dobsa úr maga rakja le a munkát? Segíts neki!

Ferkó riadtan sietett a vijjogó, félelmetes fűrészgéphez s óvatosan szedte le a négyszögletűre naggyázott széklábakat a gép vasasztaláról.

— Nincs ennek szeme. Süket is, vak is — jegyezte meg Dobsa úr.

— Aki süket, bolond is — tromfolt rá Gyuszi. — Ném hiába keresztelték Csorbának. Csorba ennek az esze, mint a neve.

Ferkó, oltalmat remélve a csúfolódás ellen, a fiatalabb segédre nézett. Az úgy tett, mintha nem venné észre. Tovább füttyüli, hogy »az én babám egy fekete nő« s a furcsa nevű, hosszú gyalúval fenyőfa deszkát simított.

— Mit bámulsz te birkaszemű? — förmedt rá hirtelen mégis, abba-hagyva egy percre a füttyülést, de az eresztőgyalút csak tovább taszigálta.

— Ilyen hülye inast én még nem láttam — dörmögte a vijjogás szünetében Dobsa, szinte csak magának, és ényvtől barnult, piszokfoltos zöld posztókötényével letörölte izzadó, piros arcát. — Csak áll, tátja a száját és még kérdi, mit csináljon?

Ferkóban forrt a méreg. Bántódott volt kegyetlenül. Hiszen ők parancsolták: ha nincs munkája, kérdezze meg, mit csináljon? Panaszkodni nem akart, de nem is mert. Kinek panaszkodott volna? Pénzes úrnak? Ördögöt az öreganyjánál pörölgjön? Az apjának panaszkodjon, aki ma a szerződést aláírta? Nem, nem lehet. Azt mondaná, túrjél, fiam, jöjjön meg a munkára való eszed, akkor majd nem csúfolnak. Édesanyjának se lehet. Rögtön elsírná magát, vagy bejönne a műhelybe, — attól pedig isten őrizz. Még jobban kicsúfolnák. Erzsí viszont megérti. Erzsinek elmondhatja.

Hányta gyorsan lefelé a széklábakat s arra gondolt: ez a »móres«. Ezek hárman összefogtak ellene. Majd Erzsinek elpanaszolja mindezt, ha ma otthon találja, ha nem lesz a munkásotthonban este. Mert Erzsí, a néjné az utóbbi hetekben oda jár; beiratkozott a munkás dalárdába.

Alighogy ezt elgondolta, ütést érzett mezítelen bokáján, majd Dobsa úr medve-hangja dörgött rá:

— Ne oda rakd, nagyon-marha! Amoda a fal mellé! De szép sorba, mert szétrúgóm a nadrágod!

Gyuszi ezen röhögött és ismételte:

— Nagyon-marha. Ez jó!...

A tanoncszerződés aláírása után így ment ez vagy másfél esztendőn keresztül.

Reggel héttől este hétig tartott a munkaidő. Soha, egyetlen egyszer se maradhatott ágyban hat óra után, nem lehetett lustálkodni sohasem. Vasárnap is dolgoznia kellett délig, délután meg leventébe kellett járnia. A műhely cselédje rabszolgája volt.

Sűrűn küldték ide-oda s gyakran sokkal nehezebb volt a műhelyen kívüli munka, mint a benti. Mégis örömmel szaladgált, vállalta a cipekedést, mert addig nem szutyongatták.

Rengeteg sok bútort cipelt hosszúszarvú talicskán a gazdag ügyvédek, nagykereskedők és nagygazdák lakására. Ez nem volt gyerekjáték. Az alföldi mezőváros macskaköves útjai valóságos ellenséggként zötyögtették, rázták a nagy talicskán a vadonatúj bútorokat. Roppant ügyelnie kellett, nehogy eldőljön velük, nehogy lehorzsolódjon, megkarcolódjon a festék vagy politúr, mert jött ám a nemulass, a rügás, pofon, olvasatlanul. De ez hagyján. Ügyességgel, vigyázattal meg lehet gátolni, hogy összeérjen a fényezés. Hanem olyan sok terhet fölpackoltak a talicskára, hogy Ferkó hátgerince elgörbült a nyakló alatt a sok cipekedésben. Erzsi gyakran szólt neki, ha vasárnap délután együtt mentek valahová: ne olyan görbén járj! Ilyenkor kihúzta magát, de később újra megeresztette a vállát. A hátának így volt jobb.

Ha nem kellett szállítani, vagy a nagyságának piacolni, síkálni, gyerekét sétáltatni, a műhelyben csak kéz alá való munkát adtak neki. Napokig gyalult, aztán napokig fűrészelt, aztán napokig csak politúrozott. Tanulni persze így nem tanulta a szakmát. Néha már-már elhitte, ha bent dolgozott a műhelyben, hogy csakugyan ügyefogyott, szájtáti és málészájú, és nem lesz asztalos segéd belőle soha, mert nincs esze, ügyessége a szakmához. Bezzeg Dobsa úr ügyes. Mester lesz rövidesen és megnősül, azt suttozták... Kint az utcán nem érzett ilyeneket. »Inkább talicskázok. Legalább magam vagyok a bajommal« — gondolta. Mert Pénzes úr műhelyében a megaláztatás volt a legrosszabb. Csillapíthatatlan művelődés-szomja, — amit az éjszakai alvásból lopott egy-két órai olvasással oltogatott, — s a műhelyen kívül töltött foglalatosság okozta, hogy a műhely nem törhette össze jeles tanuló mivoltából táplálkozó büszkeségét, noha ez a büszkeség imitt-amott már megcsorbult.

A másfél esztendő alatt megtanult sunyítani és befogta a száját. Csak olyankor szólt valamit, ha kérdezték.

A kényszerű sunyiság és a nálunk hatalmasabbak dolgaiba való szolgálai bele nem szólás azonban olyan védőburkolata az emberi önérzetnek, hogy először éppén azt nyomorítja el, amit védeni akar: a lélek büszkeségét.

1929 karácsonya előtt, egy szombat délután, Pénzes úr fölmondott mindkét segédnek. (Gyuszinak, aki időközben fölszabadult, már korábban kiadta a munkakönyvét.) Majdnem hang nélkül történt a nagy esemény. Kifizette Dobsa urat, aztán Lacit s a gép előtt toporogva szétcsüggesztette két karját.

— Nincsen munka, hiába — mondta nekik. — Higgyék el, Dobsa úr, igazán nagyon sajnálom. Nekem legrosszabb ez.

Ferkó valahogy azt képzelte, a fölmondás, amiről ősz óta oly sok ijesztő szót váltottak a ségédék, ha nem is megy látványosság számba, legalább némi hangoskodással jár. De csak azt vette észre, hogy a két segéd, különösen pedig Dobsa, lehangolt és bánatos. A fölmondás nem lepte meg őket nagyon, hisz a többi műhelyekből korábban is sok szakmunkást elküldtek.

— Meddig tart még ez a válság, Pénzes úr? — kérdezte medvehangon az öregsegéd, padjának támaszkodva.

— Én bízek, hogy pár hónap alatt elmúlik. De azért hamarabb is nézzen be, Dobsa úr, meg maga is, Laci. Hátha már a jövő héten is dolgozunk. Bár úgy lenne!... Nézzenek be minél többször.

— Elmúlik az nemsoká! — okoskodott Laci. — Az újság is azt írja.

— Igazán nem tudhatom. Megállt minden! — topogott tovább a mester.

Dobsa semmit nem válaszolt, csak állt lecsüngő kézzel és a padlót bámulta. A menyasszonyára gondolt és az adósságára. A nyáron megvásárolt egy gyalu-

gépet törlesztésre: Beleölté minden összespórolt pénzét, abban a reménységben, hogy Pénzesnél szakadatlanul dolgozhat, kifizeti adósságát és legkésőbb egy év múlva kinyitja saját műhelyét. Úgy tervezte, bérnyúlást is vállal majd. És most beütött a válság. Eladná már a gépet, de nem kell a kutyának se, az esküvő pedig sürget. Saját műhely nélkül viszont nem nőül meg, erre fogadalmat tett. Mégis meg kell nősülnie. De mire? Nemhogy önálló műhelye — mátol kezdve munkája sincs. Magát se tudja tartani, nemhogy a feleségét. A gép árát törleszteni kellene.

A segédek összeszedték szerszámjukat s elmentek.

Ferkó törte a fejét, miféle alattomos ellenség a sokat emlegetett válság, hogy ennyire tehetetlen vele szemben mindenki, — még Pénzes úr is? Vajon az ország pénzt mind összegyűjtötte valaki? Kirabolta Budapesten a postát vagy a bankot?

Nem talált ki semmi olyat, ami hihető magyarázat lett volna a gazdasági világválság okára, azt kezdte hát latolgatni, hogy alakul, mint alakul ezután az ínszkodás?

Bizony változott az élet.

A mesterék elküldték a cselédlányt is. Az ő dolga lett, hogy főlmossa a konyha meg az előszoba kőpadlóját, sőt néha még mosogatni is befogta a nagysága. Ezzel szemben kevesebbet talicskázott. Nem volt pénz, nem csináltattak új bútort a kuncsaftok.

A segédek elbocsátása után maradt valami kevés munka a műhelyben, azon dolgoztak ketten Pénzes úrral. És hogy nagyobb hasznát vegye, Pénzes úr megtanította cinkelni, sőt a gép csinját-bínját is megmutatta neki. Nem kellett már unalomig gyalulnia, politúrozni, fűrészelnie, — változatos lett a munka, és ez jó volt Ferkónak.

A napi tizenkét órát meg a fél vasárnapot ezután is meg kellett dolgoznia, de amúgy, — különösen eleinte pár hétig, — örült a változásnak.

3.

Körülbelül négy hét múlt el ebben az állapotban, s január közepén, egy szerdai nap délutánján, — sokáig nem felejtette ezt a napot, — olyasmi történt, amire álmában se mert gondolni.

Az úgy volt, hogy az immár munkanélküli Dobsa, élve Pénzes úr engedelmeivel, minden második nap benézett a műhelybe kissé kopott, de még szép és tiszta, vasalt sötétkék ruhájában. Hol délelőtt, hol délután. Leült a padja mellé a hokedlire s nézte őket, hogy dolgoznak.

Dobsa nem birt élni a műhely nélkül.

A bükkfának; amikor gyalulják, bűdöskés a szaga. A fenyő savanykás, fanyar illatot áraszt. A nyárfa szaga mocsárbűzre emlékeztet. Megint más illata van a jávornak, a kőrisnek, a cseresznyefának is, ha az ember fűrészeli vagy csiszolja kettes üvegpirorossal. Dobsa, mint jó asztalos, a szagukról megismerte a deszkákat, — legalább is ezt mondotta magáról, — s nem birt otthon maradni az édesanyja nyirokszagú lakásában, mert hol egyik, hol a másik fa illata vágódott az orrába. A terveit, a jövőjét galádul kettétörő munkanélküliség és semmittevés kibírhatatlan volt számára. Olthatatlan szomjúsággal vágyakozott az asztalosműhely fűrészporos levegőjére, a deszkák illatára, a forró enyv bűzére.

Ahol ilyen szágok vannak, ott munka van, ott bútorok készülnek, a munkából kereset van. Pénz! S a pénzből, a pengőkből pedig, ha összekuporgatná, ha kifizetné adósságát, s ha egyáltalán volna miből kuporgatni ezután is, egyszoba-konyhás kis családi otthon lenne; teljt csípőjű, rózsás-képzű menyecskével, puha, kövér kisgyerekekkel, boldogsággal. Amikor a munkakönyvét átvette Pénzes úrtól, félig-meddig legyőzte a saját műhely utáni vágyakozását. Belátta, az már csak ábránd. Ellene fordult a világ. Mert hiszen ha pénze volna, lehetne. Azonban így, munka és kereset nélkül, pénz nélkül, az adósság és szerelem gondjaival a nyakában, eltaposni való nyomorult féregnek érezte magát s az életet is alig bírta elviselni. Eljött tehát igen sűrűn, hogy legalább nézhesse a más munkáját s szagolhassa a műhelyt.

Ferkó tudta, hogy Dobsa úr rég nem parancsol, nem kell tőle tartani. Csak tűrte hát, ha a műhelyben üldögált s nemigen gondolt vele.

Azon a bizonyos januári, szerdai napon, amiről már beszéltem, s ami jórészt visszaadta kicsorbult önbizalmát, sáros-csepergős idő volt. Később járt délután, mikor Ferkó visszajött a lakásról a műhelybe; kiázott, fázós kézzel. Olyan süket nagy csönd volt, hogy körülnézett, talán maga van a műhely?

Persze, Pénzes úr a műhelyt most se hagyta egyedül. A délutáni árnyékban, a gyalúpadja mellett, két térdére könyökölve, Dobsa úr ült, a sötétkék ruhájában. Csontos, férfias feje két hatalmas tenyerén nyugodott, két lábát előre tőlta, boglyas, fürtös haja szanaszét volt gubancolva. Mintha sírna, olyan volt. Ferkó, noha már nem tartott tőle, félénken köszönt neki. A legény lassan emelte föl a fejét és egész halkán fogadta a köszönését. Olyan halkán, hogy a fiú eddig nem is hitte volna, hogy ez a goromba ember ilyen halkán tud beszélni.

— Szerbusz öcsém. Te vagy az? — mondta, mintha sóhajtana. Apróbogarú szemében pirosság és nedvesség volt, arca viszont, az egykor oly egészséges, most törődött, sovány volt.

Mi van ezzel? — csodálkozott a fiú. Kisvártatva megkérdezte: — Millelte? Dobsa úr? Tán beteg?...

A tagbaszakadt legény kirántotta jobb kezét a feje alól s belekapott saját gubancos hajába. A fejét a másik kezén támasztva markolászta s megcibálta tulajfűrtjeit.

— Hogy én?... Eh, nem érted te ezt még — dörmögte és lapátnyi nagy kezével tovább tépte, rángatta saját haját. Gyöttrődött, hogy rossz volt nézni.

»Nemrég az én hajam cibálta így« gondolta a kis inas. »Ugyan mi baja lehet? A fölmondás? Nincsen pénze?« Hagyta, nem szólt, nekilátott söprögetni. Fölérte már ésszel, volt annyi sütnivalója, hogy a válság rossz Dobsának, rossz Pénzes úrnak s végeredményben neki is rossz lesz, ha sokáig így marad. Ezt az állapotot tehát, — noha egykettőre megszokta, — már egyáltalán nem szerette és Dobsa iránt némi részvétet érzett.

Jóideig kínlódott így a legény, aztán fölkapta a fejét s ijesztően csúnya, eszelős szemmel meredt rá egy pillanatig. De csupán egy rövidke kis pillanatig. Mire Ferkó megijedhetett volna, a feje a tenyerébe esett, összeroskadtt újra az egész ember. Vastag két válla megvonaglott. Panaszkodni kezdett majdnem nyöszörögve:

— Hej, neked még könnyű öcsém. De én!... Muszáj megnősülnöm, érted?... Nem muszáj, de szeretem, nem hagyhatom... Ó hogy a vén atyáisten... Hogy elgondoltam régebben... Hogy milyen szép hintalovat csinálok...

De most már miből élünk? Gyerekkel. Hárman... Munkanélküli vagyok. Pedig műhelyt akartam, megvettem azt a nyomorult gépet.

Ferkó nem értette, csakugyan nem értette, mégis szívből megsajnálta az óriási legényt. A félelme tökéletesen eloszlott s megkérdezte:

— Miért nem keres munkát az öreg? Ismert minden kuncaftot a városban. Fölhajthatná a munkát, ha akarná, még ha válság van, akkor is.

— Keresi az a munkát, de hiába. Bedöglött minden. Összejártam Szege-den is minden műhelyt. Leálltak.

Ferkó a nagy falapáton kivitte a fűrészport és a szemetet, hulladékot a színbe. Odakint is rendet csinált, tisztára söpörte a bejáratot. Fél óránál is tovább kint motyogott, folyton szegény Dobsa úrra, meg arra is górdolva, hogy mi lesz vele. Ferkóval, mint inással, ha ez tovább is így megy? Két év múlva fölszabadul. Vajon ő se kap munkát? Mit szól az édesapja, ha nem visz pénzt szombatunként?

Mire visszaért, Dobsa nem ült a helyén. »Csak nem lopott el valamit, hogy azután majd rám fogja?« gyanúsította meg Ferkó s fölcsavarta a villanyt, hogy szétnézhesen.

Hát Dobsa úr ott csüngött a polc alatt egy kötélén és mozgatta egyik lábát. Térdtől lefelé rángatózott a bal lába.

Ferkó olyan döbbenetet csak álmában élt át eddig, amilyen most rászakadt. Kezéből kiesett a lapát nyele, a falapát rázuhant a síkálásban elázott rossz cipőjére. Azonban a döbbenet mindössze egy másodpercig ha tartott. »Még él. Mozog. Lé kell vágni« gondolta. Bicskát rántott, fölugrott a hokedlire, (ami lábbal fölfelé állt Dobsa előtt, mikor bejött), és elvágta a kötelet.

Dobsa úr a földre huppant s összecsuklott, ernyedten lógó kezére dőlt a válla, feje hátra esett, nekiütődött a falnak s úgy maradt. Két szemé fölakadva, szája eltátva. Borzasztó volt ránézni.

»Még él. Hívok valakit« cikázott át Ferkó agyán. Meglazította, aztán levette a kótélhurkot Dobsa nyakáról s már rohant is a szomszéd szűcs műhelyébe.

Hiábavaló volt minden. A szűcsmester átszaladt a feleségével, orvost hívtak, a szegény fiatalembert mesterséges légzéssel próbálták a halál világából visszahozni az életbe, hiába.

— Meghalt — mondta az orvos az időközben betoppanó Pénzes úrnak. — Eltört a nyakcsigolyája.

Ferkó ott bámészkodott nagy szívveréssel a felnöttek háta mögött. Szörnyű ez, rettenetes. Habár azelőtt lelenségének látta, most mégis azt kívánta minden porcikájával: hogy ne haljon meg Dobsa úr, élesszék föl valahogyan, hisz egy fél órája még élt, semmi baja nem volt neki. Lehetetlen, hogy meghaljon egy ilyen fiatal ember.

— Eridj haza — mondta neki Pénzes úr. — Ez a látvány nem való gyerekeknek — tette hozzá, a szűcsnek magyarázva.

A rémület és a sírás akkor fogta el Ferkót, mikor kiért az utcára. Rémes, imbolygó, fekete árnyakkal népesedtek be a sötét esti utcák. Úgy hallotta, lidércek és kísértetek huhognak körökörvül, hátulról meg fehérleplek, fogvicsorgató csontváz-halál kíséri a nagy kaszával. Nem mert hátrafordulni, nyargalva ment egészen a Határ utcáig.

Odahaza, a petróleumlámpa meghitt világosságánál, megnyugodott valamelyest. Csak az anyja meg a nénje volt otthon. Földúltan, de sírás nélkül mondta el, hogy mi történt?

— Rettenetes ez a válság — sopánkodott tágrameredt szemmel Erzsi, puha mellére szorítva a rémült kisgyerek fejét. — Ő a harmadik öngyilkos két hét alatt.

Erzsi rendszeresen járt a munkásotthonba és könyveket olvasott. Ferkó őt tekintette legokosabbnak az egész családban. Nem volt meglepő, hogy azt is tudja, hányan lesznek öngyilkosok a városban.

— És nem féltél, Ferikém?

— Azt hittem, él... Úgy sajnálom — pityeredett el Ferkó és hagyta, túrte, hogy a nénje ölelje, babusgassa.

Sokáig ébren maradtak. Megvárták, míg hazajön a két ember, csak azután feküdtek le.

Ferkó nem aludt éjjel. Hangtalanul siratta az öngyilkos, erős legényt meg a tulajdon elvesztett dicsőségét, ami akkor érte volna, ha előbb, még idejében levágja a kötélről. »Ha életben marad, biztosan meghálálná, hogy megmentettem... Nem verne meg soha többé... Szerbusz öcsém, úgy köszönne« — gondolta önzően. S ez a gondolat ezerszer ismétlődött fejében.

A halottat fölboncolták a kórházban s három nap múlva temették, délután két órakor. Ferkó is kikísérte a temetőbe Pénzes úrral. A szomszédok, ismerősök a két járdán kísérték, ők azonban Pénzes úrral ott mentek az út közepén, a halálkocsi mögött, a közeli rokonság, az igazi gyásznép után, így adták meg a végső tisztességet Dobsa úrnak. A rémület távoli emlék-élménnyé ülepedett már a Ferkó szívében. Nappal nem, csak sötétben vette elő néha-néha.

A temetőből visszafelé jövet vagy hatan megkérdezték:

— Csakugyan te vágta le a kötélről, kisiú?

Aztán politizálni kezdtek. — Rettenetes ez a válság, ez a munkanélküliség. Tönkremegy minden ipar...